

vhodné pro všechny, koho zajímá lidské a lidmi vytvořené prostředí. Velice zajímavé jsou obě knihy také tím, že v nich lze bezprostředně vidět přenos myšlenek velkých myslitelů a filosofů (Merleau-Ponty) do jiných oborů lidské činnosti a dál do všeobecného povědomí lidí. Důležité je také zmínit otázku překladu z anglických originálů, ježto obě knihy mají odlišné překladaatele. K první knize v tomto ohledu nelze vznést podstatné námitky, což bohužel nelze říci o druhé. Tam se setkáváme se skutečnou „překladatelskou slepotou“: v knize totiž není jediná stránka, jediný odstavec, které by nebyly zatíženy silnými anglicismy, které na mnoha místech čtenáři přímo zabraňují porozumět. Anglický slovosled a přezíravost vůči aktuálnímu větnému členění dělá z mnohých vět zbytečně zkomoleniny. Překladu se bohužel nevyhnuly ani zjevné nesmysly.

Jiří Tourek

Martin Jemelka: *Ostravské dělnické kolonie I. Závodní kolonie kamenouhelných dolů a koksoven v moravské části Ostravy.* Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava 2011, 544 s.

Kolektiv autorů soustředěných kolem Martina Jemelky připravil k publikování zajímavou práci k historii ostravských kolonií, která si v mnoha ohledech zaslouží pozornost odborné i laické veřejnosti. Téma ostravských kolonií není v regionální historiografii nové, nýbrž navazuje na starší výzkumy (Robek, Dušek, Bílek, Myška), které editor interpretuje v kontextech současných

sociálněantropologických výzkumů. Zájem editora o problematiku ostravských kolonií je dlouhodobý. V minulých letech se například věnoval historii největší ostravské kolonie na Šalomouně (*Na Šalomouně*. Ostrava 2008), pestrou mozaiku z každodenního života obyvatel kolonií přiblížil širokému okruhu čtenářů v práci *Lidé z kolonií vyprávějí své dějiny* (Ostrava 2009). Krok k historicko-topografickému zmapování vývoje ostravských dělnických kolonií je proto logickým vyústěním jeho odborného směřování.

Pojednání o koloniích předchází stručný nástin projektu a zhodnocení dosavadního stavu bádání s nastíněním budoucích perspektiv. Podle mého názoru mohl být v těchto úvodních statích vyložen i termín „dělnická kolonie“ a zasazen do širších souvislostí urbánních dějin. Rovněž mohl být vývoj ostravských kolonií alespoň v obrysech zasazen do širších souvislostí daného typu bydlení v evropském prostoru, tj. přejímání konceptu kolonií z anglického a německého prostředí a jeho adaptace na místní podmínky. Po zmíněných úvodních pasážích následují kapitoly věnované třinácti koloniím situovaným v katastru města Ostravy. Jednotlivé kolonie jsou zpracovány podle unifikované struktury, která není dodržena jen v případě absence pramenné základny.

Do dějin každé z kolonií čtenáře uvádějí základní topografické informace, tj. přesná lokace kolonie v urbánním prostoru města. Čtenář z regionu se v daných pasážích textu orientuje dobře, prostorovou orientaci přespolního čtenáře by zajisté usnadnila mapka katastru města se zanesenými koloniemi. Po detailním topografickém popisu následuje pasáž o stavebním vývoji kolonie, která přináší rozsáhlou škálu technických dat

získaných z projektových dokumentací. Historie stavebního vývoje nekončí dostavbou kolonie, ale značná pozornost je věnována i následným rekonstrukcím, popřípadě demolicí a asanaci kolonií. Další podkapitola přibližuje standardy bydlení v koloniích. Údaje z technických dokumentací vhodně doplňují vyprávění pamětníků a ukázky z dobového tisku. Souhrnná data jsou soustředěna do tabulkových přehledů. Obdobné sumarizace obsahují také pojednání o demografickém vývoji kolonií, tj. o proměnách věkové skladby obyvatelstva, etnicitě, deklarovaném náboženském vyznání a teritoriálním původu obyvatelstva. Výše uvedené informace doplňují kapitoly věnované občanské vybavenosti, spolkovému životu a významným osobnostem. Díky metodologické jednotě přístupu autorů k pramenům základně před námi vyvstává kompaktní text s mnoha cennými poznatky a daty ke stavebnímu a demografickému vývoji ostravských dělnických kolonií.

Z hlediska sociální a kulturní antropologie dílo přináší zajímavé informace k mentalitám a vzorcům chování obyvatelstva. Pokud čteme pozorně, z vyprávění pamětníků je evidentní latentní antisemitismus, a to pro starší období, pro novější zase xenofobie vůči „těm druhým“, tj. romskému obyvatelstvu. V textech se objevují zmínky, že v koloniích vládly špatné hygienické poměry, jako například nepořádek ve společných prostorech a na veřejných prostranstvích, což nemusí svědčit jen o nižším kulturním niveau obyvatel, tj. zejména v první generaci příchozích z Haliče a venkovských oblastí, ale také o mentálním vztahu nájemníků k nájemním bytům. Z nastíněné každodennosti získáváme pestrou mozaiku volnočasových aktivit obyvatel kolonií odehrávajících se ve veřejném prostoru, který aniž by

si toho možná byli autoři jednotlivých kapitol vědomi, sehrává v celé práci významnou roli. Z bohatého ikonografického materiálu, stavebních dokumentací a fotografií je evidentní, jakou roli mělo veřejné prostranství pro život a pospolitost obyvatel kolonií. Většina použitých fotografií přináší svědectví o tom, že ostravské kolonie navzdory špatným hygienickým poměrům nebyly „kasárnami“ berlínského typu, ale sociálním bydlením s jistým akcentem kladeným i na roli a funkci veřejné zeleně ve formě uličních stromoví nebo zeleninových a ovocných zahrad přilehlých k domům. Z pohledu urbánních dějin jsou přínosná nejen uvedená technická data k jednotlivým stavbám, nýbrž i přečištěné plány a projekty.

Předložená práce je cenným zdrojem prvotního poznání pro výzkumy orientované na dějiny městského bydlení v druhé polovině 19. a ve 20. století. Komparace zjištěných dat s jinými formami bydlení v pojednávané době nebyla a ani není cílem projektu Ostravské dělnické kolonie, přesto by bylo vhodné v dalších výzkumech věnovat této problematice pozornost. Čtenář může knihu číst několika způsoby a nacházet v ní početné odpovědi na otázky spojené se životem v koloniích, jako například kdo byl investorem, jak dlouho trvala výstavba, kolik prostředků bylo na výstavbu vynaloženo, kdo byli obyvatelé kolonií, odkud přišli, jakou kulturu si přinesli, jak trávil volný čas a tak dále. Je málo otázek, na které čtenář po přečtení textu odpovědi nenachází, jako například předpokládaná životnost bytového fondu kolonií nebo pohled „těch druhých“, tj. neobyvatel kolonií, na kolonie? Za úvahu také stojí, do jaké míry objektivní jsou líčení událostí v koloniích, špatných hygienických poměrů nebo nekvalitní stravy v podnikových stravovnách, jak je

prezentoval dobový levicový tisk. I přes tuto drobnou výtku se bezesporu jedná o zajímavou publikaci, která v mnoha ohledech překračuje v úvodu vymezený historicko-topografický popis ostravských kolonií.

Andrea Pokludová

Markéta Braun Kohlová:
Cesty městem. O racionalitě každodenního cestování.
 Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2012, 283 s.

Autorka se zabývá studiem problému, jak se vědomě (racionálně) rozhodujeme pro konkrétní způsob dopravy ve městě. Kniha přináší velice zajímavou sociologickou analýzu tohoto tématu, ve které autorka kombinuje kvantitativní a kvalitativní přístupy, a její závěry přímo vybízí k úvahám o povaze města.

Kromě lákavého a navýsost aktuálního tématu cestování městem je zajímavé zaměření na racionalitu jednání/chování lidí. V tomto ohledu kniha nejprve odkazuje jednak na práce sociologů Maxe Webera, Alfreda Schütze a Anthony Giddense, ale kromě nich i na odborníky z oblasti ekonomie, například Garry S. Beckera. Nejvíce je diskutován Alfred Schütz, podle kterého racionální jednání vykazuje tyto rysy: je uvážené, plánované, obsahuje volbu mezi alternativami k dosažení cíle, dále je rozumné, logické a předvídatelné. Autorka předpokládá, že volba dopravního prostředku, rutinní, každodenní sociální jednání, je též částečně racionální, avšak racionální ve specifickém smyslu: „Za racionální stačí považovat pouze pravidla uložená na základě předchozích zkušeností v přírůčném vědění a způsob, jakým jsou příslušná

pravidla uplatňována na analogické situace“ (s. 59).

V kvantitativní části výzkumu autorka pracovala s modelem náhodného užítku. Výzkum je založen na vzorku 1.723 respondentů z 8 českých měst. Cílem bylo zodpovědět otázku, čím lze u respondentů vysvětlit volbu dopravního prostředku u pravidelných cest. Výzkum ukázal, že volbu dopravního prostředku ovlivňuje řada omezení: finanční a časová, dále dostupnost automobilu/ů v domácnosti, rozsah či kvalita služeb MHD, vybavenost bydliště obchody a službami a typ zaměstnání respondenta – je-li pro respondenta nutná flexibilní mobilita (s. 114n.). Kvalitativní část výzkumu se soustředila na vztah změny bydliště a volby dopravního prostředku. Prostřednictvím celkem 19 interview byla získána data od obyvatel čtyř českých městských aglomerací, kteří se v posledních dvou letech přestěhovali, přičemž respondenti referovali i o ostatních členech domácnosti. Změna bydliště zachycená v těchto rozhovorech byla následující: 11 z celkem 19 domácností se přestěhovalo do širšího centra města nebo v rámci centra, 8 se přestěhovalo na předměstí nebo v rámci předměstí (s. 175n.). Analýza rozhovorů ukázala mimo jiné čtyři typy přístupu k důležitosti dopravní dostupnosti a volbě dopravy: chci to mít blízko a nejen na tramvaj (I), na místě nezáleží – stejně jedu autem (II), co se dá dělat – budu muset autem (III) a jedu autem – přestože to mám blízko (IV).

Na základě výsledků těchto výzkumů (kapitoly IV a V) došlo k revizi ústředního pojmu, tj. racionality každodenního cestování, a výsledkem bylo jeho diferencování do tří sfér, kde výše zmíněné čtyři typy dělí autorka podle os město – suburbie a habitus – racionalita (schéma na s. 217). Pojem